

Μνήμων

Τόμ. 10 (1985)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

Δ. ΑΝΩΓΕΙΑΤΗΣ: Δημογραφικές πληροφορίες για την Ελλάδα από περιηγητές (1800-1821) ● Μ. ΚΟΥΥΒΑ - ΚΑΡΑΛΕΚΑ: Κατάλογος 'Ιστορικού 'Αρχείου Ζακύνθου ● Δ. ΛΟΥΛΕΣ: 'Η δολοφονία του Ι. Καποδίστρια και η Ρωσία ● Κ. ΝΤΟΚΟΣ: 'Η μετοικασία των 'Αθηναίων στην Πελοπόννησο και η πρώτη φάση του εθνοπατρισμού τους (1688 - 1691) ● Κ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Συμβολή στην ιστορία της ελληνικής δημοκρατίας (1849 - 1857) ● ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΑΙΑ: 'Η έθνικη παράδοση στην ονοματοδοσία και ο Διαφωτισμός. Ένα παράδειγμα από την 'Αρχαία ● ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ: 'Εμμονοϊκή Τροχάνη. Ένας μύθος διάσημος του ΙΗ' αιώνα ● ΣΟΦΙΑ ΜΑΤΘΑΙΟΥ: 'Η εφημερίδα «Καμπάνια», «όργανο των λαέδρων και των νέων των αγροτών», Μυτιλήνη 1923 - 24 ● Φ. ΗΛΙΟΥ: Δέκα εκδόσεις της τυπογραφίας Γκαζή με επιμέλεια του έββα Γραβενίτου στα χρόνια 1673-1674 ● ΕΛΕΝΗ ΓΑΡΔΙΚΑ - ΚΑΤΣΙΔΑΚΗ: 'Ο ρόλος της διάσωσης του λονδίνου στην πτώση του Αύγουστίνου Καποδίστρια ● Κ. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ: Οι έμπορικές συντροφίες στη Λευκάδα σύμφωνα με το 'Αρχείο του Γ. Ζαμπέλη (1734-1743) ● Α. ΠΟΛΙΤΗΣ: Μεθιστορήματα, άγορά και παραγωγή του βιβλίου. Σκέψεις γύρω από μία πληροφορία των μέσων του 19ου αιώνα ● Φ. ΗΛΙΟΥ: 'Εκδόσεις των «'Ανδραγαθειών Μιχαήλ Βασιλόπουλου» και ένας βιβλιοκατάλογος του Βορίου ● Π. ΚΥΡΟΜΗΛΙΔΗΣ: 'Ο Κερκός μελετητής του Bentham ● ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΠΑΛΤΑ: 'Αποστολές βιβλίων στη βιβλιοθήκη της Χίου. Στοιχεία από την 'Αλληλογραφία 'Αδαμάντιου Κοραή και 'Αλεξάνδρου Βασιλείου (1799-1817)

ΑΘΗΝΑ 1985

ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (1799 - 1817)

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΠΑΛΤΑ

doi: [10.12681/mnimon.346](https://doi.org/10.12681/mnimon.346)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΜΠΑΛΤΑ Α. (1985). ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (1799 - 1817). *Μνήμων*, 10, 318-328.

<https://doi.org/10.12681/mnimon.346>

κλασσικής φιλολογίας και της συγκριτικής ιστορίας των ιδεών. Πάντως από την πρώτη ύλη των πλούσιων συλλογών της βιβλιοθήκης της Χίου, όπου το πνεύμα του Κοραή γίνεται τόσο αισθητό, μπορεί κυριολεκτικά να αναστηλωθεί χωρίς δυσκολία τουλάχιστο μια πλευρά του χώρου της δουλειάς και του συγκεκριμένου πνευματικού κόσμου του Χιώτη σοφού. Ή έρευνα αλλά και η ιστορική μας μνήμη θα έχουν όπωσδήποτε πολλά να ωφεληθούν από αυτήν την αναστήλωση.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ
ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (1799 - 1817)

Το θέμα της διακίνησης του βιβλίου στον έλλαδικό χώρο, κατά τη διάρκεια της πρώτης είκοσαετίας του 19ου αιώνα, είναι ένα από τα πλέον σημαντικά και συγχρόνως γοητευτικά θέματα για τα όποια οι επιστολές του Άδαμάντιου Κοραή προς τον έμπιστο φίλο του, λόγιο έμπορο της Βιέννης, Άλέξανδρο Βασιλείου,¹ άποτελούν πολύτιμη πηγή πληροφοριών.

Για το έργο του έξοπλισμού των βιβλιοθηκών εκπαιδευτηρίων, αλλά και ιδιωτών, στην όθωμανική άυτοκρατορία, και συγκεκριμένα στις Κυδωνίες, Γιάννενα, Χίο, Σμύρνη και στη Σχολή του Άθω, εργάζεται ένα όλόκληρο δίκτυο φίλων και συνεργατών του Κοραή, βιβλιοπωλών και έλλήνων εμπόρων, έγκατεστημένων στις έλληνικές παροικίες της Εύρώπης.² Αυτό του δικτύου, το όποιο λειτουργεί με τις κατευθύνσεις του Κοραή και με κέντρο το Παρίσι, βασικός μοχλός είναι ό Άλέξανδρος Βασιλείου.

Τό παρόν σημείωμα βασίζεται στο Mémoire με τίτλο "La diffusion du livre dans le monde hellénique au début du 19e siècle (1800 - 1817). Informations tirées de la correspondance Adamance Coray - Alexandre Vassiliou", τό όποιο υπέβαλα τον Νοέμβριο του 1982 στο Université de Paris - Sorbonne - Paris IV, για την άπόκτηση του D.E.A. d'études neohelléniques, με διευθύντρια σπουδών την κ. Αικ. Κουμαριανού. Τους κ.κ. Άλέξη Πολίτη, Έμμ. Φραγκίσκο και Κώστα Λάππα εύχαριστώ για τις συμβουλές τους.

1. Βλ. Στ. Μπέττις, «Άλέξανδρος Βασιλείου, ό άφοσιωμένος φίλος και συναθλήτης του Κοραή, 1760 - 1818», *Ήπειρωτική Έστία*, 22 (1973), σ. 344 - 364, 461 - 478, 638 - 650.

2. Στη Βιέννη εκτός άπό τον Άλέξανδρο Βασιλείου, ό Σταύρος Ίωάννου. Στη Μασσαλία ό Δημ. Σκυλίτζης - Όμηρίδης, στο Λιβόρνο ό Μοσπινιώτης και ό Πατρινός, στην Τεργέστη ό Ίάκωβος Ράτας και ό Πάνος Γλυκοφρύδης, στο Άμστερνταμ ό Στέφανος Ήσαίου και ό Στέφανος Παλαιολόγος.

Ἡ φροντίδα τοῦ Κοραῆ γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὴ Χίο³ εἶναι ιδιαίτερη καὶ πολύμορφη, κυρίως ἀπὸ τὸ 1815 καὶ ἐξῆς, ὅταν διευθυντὴς τῆς σχολῆς τοῦ νησιοῦ ὀρίζεται ὁ Νεόφυτος Βάμβας, μετὰ ἀπὸ τὶς ὑποδείξεις καὶ τὶς θερμὲς συστάσεις τοῦ ἴδιου τοῦ Κοραῆ. Ἡ σχολὴ τῆς Χίου θεωρεῖται, μαζί μὲ τὴν Ἀκαδημία τῶν Κυδωνιῶν, ὡς τὸ καλύτερο ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα καὶ συγκεντρώνει τὶς ἐλπίδες καὶ τὸν θαυμασμὸ τῶν συγχρόνων της. Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ ἀποφασίζουν τὸ 1812 νὰ ἱδρῦσουν βιβλιοθήκη,⁴ γιὰ τὸν ἐξοπλισμὸ τῆς ὁποίας ἐμπιστεύονται σὲ συμπατριῶτες τοὺς στὴ Βιέννη 20.000 πιάστρα τὸ 1813, καὶ ἀπὸ τὸ 1814 καὶ ἐξῆς 30.000 πιάστρα κατ' ἔτος.

Ὁ Κοραῆς γίνεται ὁ συντονιστὴς τῆς προσπάθειας γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ τὸ πρόγραμμα ἐξοπλισμοῦ τῆς βιβλιοθήκης. Ἀγοράζει ὁ ἴδιος στὸ Παρίσι βιβλία τὰ ὁποῖα ἀποστέλλει στὴ Χίο μέσω Βιέννης καὶ συντάσσει καταλόγους ἄλλων βιβλίων τοὺς ὁποίους στέλνει στὸν Ἀλέξ. Βασιλείου. Ὁ Βασιλείου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ τὴν ἀποστολὴ τῶν βιβλίων ποὺ τοῦ ὑποδεικνύει ὁ Κοραῆς, εἶναι ἐπιφορτισμένος καὶ μὲ τὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων.⁵ Οἱ χωριστοὶ αὐτοὶ κατάλογοι, τοὺς ὁποίους ὁ Κοραῆς ἐσωκλείει μαζί μὲ τὶς ἐπιστολὲς τοῦ πρὸς τὸν Βασιλείου, δὲν σώζονται. Τὸν πρῶτο κατάλογο ὁ Κοραῆς στέλνει τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1812. Τὴν προσοχὴ καὶ τὴ φροντίδα μὲ τὴν ὁποία τὸν συνέταξε ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος στὸν Βασιλείου λέγοντάς του: «Μὴν ἐρωτᾷς πόσον βάσανον μοῦ εἶναι καὶ τοῦτου τοῦ καταλόγου τὸ ἔργον. Ὑπομονή».⁶ Στὴν ἴδια ἐπιστολῇ, ὅπως γενικὰ συνηθίζει, δίνει συμπληρωματικὲς πληροφορίες καὶ κάνει διάφορες ὑποδείξεις σχετικὲς μὲ τὰ βιβλία τοῦ καταλόγου. Προβλέπει καὶ προλαμβάνει ἀκόμη καὶ ὅ,τι ἀφορᾷ δευτερεύοντα ζητήματα, ὅπως π.χ. «ὅτι πρέπει νὰ εἶναι στιχωμένα ὅλα, ἐπειδὴ καὶ στιχωτὰς δὲν ἔχουν, καὶ ἂν εὐρίσκονται τινὲς πρέπει νὰ εἶναι καλοὶ ὥς καὶ τὰ καλὰ τῶν γραμματικῶν». Περίπου ἓνα χρόνο ἀργότερα καὶ γιὰ τὸν καλύτερο συντονισμό τῶν ἐνεργειῶν τους, ὁ Κοραῆς ὑποδεικνύει στὸν φίλο καὶ συνεργάτη του νὰ σημειώνει σὲ χωριστὸν κατάλογο ὅσα βιβλία ἔχει ἀγοράσει ὁ ἴδιος στὴ

3. Βλ. Κ. Ἀμαντος, *Τὰ γράμματα εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Σχολεῖα καὶ λόγοι 1566 - 1822*, Πειραιᾶς 1946, σ. 206 - 216.

4. Βλ. Γ. Ζολώτας - Αἰμ. Σάρος, *Ἱστορία τῆς Χίου, Τουρκοκρατία*, τ. III, τμῆμα I, Ἀθήνα 1928, σ. 618 - 620, *Ἐρμῆς ὁ Λόγιος*, 1813, σ. 284, Στ. Καββάδας, *Ἡ ἐν Χίῳ Βιβλιοθήκη Κοραῆ*, Ἀθήνα 1933, σ. 6 - 15 καὶ Μ. Γεδεών, «Ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ γένους ἡμῶν κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ 19^{ου} αἰ. ἔτη», *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τ. Η' (1887 - 1888), σ. 359 - 386.

5. Ἀδαμάντιος Κοραῆς, *Ἀλληλογραφία*, ἐκδ. ΟΜΕΑ, τ. Γ' καὶ Δ', Ἀθήνα 1979, 1982, ἐπιστολὲς ἀριθμ.: 575, 576, 580, 581, 582, 588, 590, 594, 605, 616, 637, 674, 692, 694, 698, 700, 703, 707, 709, 722, 723, 727, 746, 762, 768.

6. Ὡ.π., τ. Γ', ἐπιστ. ἀριθμ. 565, σ. 229.

Βιέννη καὶ ὅσα πρόκειται νὰ ἀγοράσει καὶ νὰ τοῦ στείλει ὁ Κοραΐς.⁷ Ἐν τῷ μεταξύ, στὰ Προλεγόμενα τοῦ Ε' τόμου τῶν «Παραλλήλων Βίων» τοῦ Πλουτάρχου (1813) ὁ Κοραΐς δημοσιεύει ἑκκλήση στοὺς εὐρωπαίους ἑλληνιστὲς νὰ στείλουν στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Χίου ἕνα ἀντίτυπο τῶν νέων τους ἐκδόσεων, κυρίως τῶν ἐλλήνων καὶ λατίνων κλασσικῶν συγγραφέων,⁸ μέσω τῶν Ἀλέξ. Βασιλείου καὶ Σταμ. Ροδοκανάκη⁹ στὴ Βιέννη. Σχετικὴ ἀγγελία δημοσιεύεται τὴν ἴδια χρονιά καὶ στὸ «Wiener Allgemeine Literaturzeitung».¹⁰ Τὸ 1814, βοηθὸς τοῦ Κοραΐ στο ἔργο τῆς ἐπιλογῆς τῶν βιβλίων εἶναι ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ ὁποῖος τὸ ἐπόμενο ἔτος ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνση τῆς σχολῆς τῆς Χίου. Τὸ γεγονὸς δὲν εἶναι βέβαια χωρὶς σημασία· ἡ μελλοντικὴ παρουσία τοῦ Βάμβα στὴ Χίο σίγουρα ὑπαγορεύει ἕνα ἀκόμη κριτήριον στὴν ἐπιλογὴ τοῦ εἶδους τῶν βιβλίων.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ, στὰ μέσα τοῦ 1814, ὁ Κοραΐς ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν ἀντοχὴ, οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ, καὶ γιὰ τὴν ἐπιμονὴ τῶν Χίων στὸ βαρὺ ἔργο τῆς συνέχισης τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τῆς βιβλιοθήκης. Ἀναθέτει στὸν Βασιλείου νὰ πείσει τοὺς ἐπιτρόπους τῆς σχολῆς στὴ Βιέννη: «ὅτι χωρὶς κατασχύνην τοῦ γένους ὅλου δὲν ἐμποροῦν νὰ παύσωσιν τὴν προθυμίαν τῶν. Ἡ τοιαύτη παῦσις θέλει δείξει ὅτι ἡ μέγιστος ἀγγελία περὶ τῆς μελλούσης βιβλιοθήκης τῶν ἡτον ἀγγελία ψωμοζητῶν, μόνον ἔχουσα σκοπὸν ν' ἀρπάσωμεν ἀπὸ τούτους βιβλία».¹¹ Ἡ ἀνησυχία, μήπως οἱ συμπατριῶτες τοῦ ἐγκαταλείψουν τὴν προσπάθεια, τὸν κατατρώγει καὶ τὸ 1816, ὅταν οἱ ἐνέργειες οἱ δικές του καὶ τοῦ Βασιλείου ἔχουν ἐνταθεῖ. Βιάζεται νὰ σταλοῦν ὅσο γίνεται περισσότερα βιβλία καὶ ὅσο τὸ δυνατόν συντομότερα: «Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud», σχολιάζει.¹² Στέλνει συνέχεια νέους καταλόγους στὸν Βασιλείου,¹³ στὸν ὁποῖο συγχρόνως ἐμπιστεύεται μαζὶ μὲ τοὺς φόβους του καὶ τὶς ἐλπίδες του γιὰ τὸν φωτισμὸ τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπογοήτευσή του ἀπὸ πολλοὺς «ὀνομαζομένους καὶ νομιζομένους σπουδαίους»¹⁴. Ἐνα χρόνον ἀργότερα, τὸ 1817, ὁ Κοραΐς δικαιώνεται γιὰ τὶς ἀνησυχίες του σχετικά μὲ τὴ συνέχιση τῆς προθυμίας τῶν Χίων: «Ἀνόητοι οἰκονομίαι· ἀλλ' εἶναι συγγνωσταί· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι[...] ἀπὸ τοὺς παιδευομένους υἱοὺς τῶν πρέπει νὰ

7. δ.π., τ. Γ', ἐπιστ. ἀριθμ. 580, σ. 272.

8. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, δ.π., καὶ Στ. Καββάδας, δ.π., σ. 11.

9. Ἐπίτροπος τῆς σχολῆς στὴ Βιέννη.

10. *Wiener Allgemeine Literaturzeitung*, 1813, *Intelligenzblatt* 309, *Öffentliche Bibliothek in Chios*, βλ. Π. Ἐνεπεκίδης, *Κοραΐς - Κούμας - Κάλβος*, Ἀθήνα [1967], σ. 185.

11. Ἀδαμάντιος Κοραΐς, *Ἀλληλογραφία* Γ', ἐπιστ. ἀριθμ. 600, σ. 311.

12. δ.π., ἐπιστ. ἀριθμ. 700, σ. 488.

13. δ.π., ἐπιστ. ἀριθμ. 692, 700, 707.

14. δ.π., ἐπιστ. ἀριθμ. 727, σ. 4.

προσμένωμεν πλέον κρίσεις καὶ πράξεις ἐλληνικάς»,¹⁵ γράφει στὸν Βασιλείου, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κοραῆς, ἔσπευσε νὰ τοὺς μεταπείσει καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνει.

Ὅπως ἀναφέρθηκε ἤδη, κανένας κατάλογος βιβλίων τῶν ὁποίων τὴν ἀγορὰ καὶ ἀποστολὴ ἀναθέτει ὁ Κοραῆς στὸν Βασιλείου δὲν σώζεται. Ὅ,τι γνωρίζομε ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς εἶναι, ὅπως θὰ δοῦμε ἀναλυτικὰ παρακάτω, σχόλια, παρατηρήσεις καὶ διευκρινίσεις τοῦ Κοραῆ γιὰ ὀρισμένα ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν καταλόγων ποὺ ἔχει ἢ πρόκειται νὰ λάβει ὁ Βασιλείου. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιβλία ποὺ ἀγοράζει καὶ στέλνει ὁ Κοραῆς, σώζεται μόνον ἓνας κατάλογος καταχωρισμένος σὲ ἐπιστολή.¹⁶ Δύο ἀκόμη ἀναφορὲς ἀποστολῶν μεγάλου ἀριθμοῦ βιβλίων συνοδεύονται μέσα σὲ ἐπιστολὲς ἀπὸ διευκρινίσεις σχετικὲς μὲ ὀρισμένα μόνον βιβλία.¹⁷ Συνεπῶς οἱ τίτλοι τῶν συγγραμμάτων ποὺ γνωρίζομε ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς ἀντιπροσωπεύουν ἓνα μικρὸ ποσοστὸ ἀπὸ τὸ σύνολο αὐτῶν ποὺ στάλθηκαν δὲν παύουν ὥστόσο νὰ εἶναι ἐνδεικτικοὶ τῆς βούλησης, τῶν κριτηρίων καὶ τῶν ἐπιλογῶν τοῦ Κοραῆ. Μὲ σκοπὸ νὰ γίνουν ἐμφανῆ ὅσο τὸ δυνατόν περισσό-τερο τὰ παραπάνω, ποὺ ἀποτελοῦν ἄλλωστε ἓνα ἀπὸ τὰ ζητούμενα αὐτοῦ τοῦ σημειώματος, ἔκρινα σκόπιμη τὴ δημοσίευση τοῦ Καταλόγου τῶν τίτλων κατ' ἔτος καὶ μὲ τὴ σειρὰ ποὺ συναντῶνται σὲ ἐπιστολὲς. Πιθανὴ κατάταξη ἀλφαβητικὰ ἢ κατὰ εἶδος θὰ διασποῦσε τὴ λογικὴ ποὺ ἀνάγλυ-φα προβάλλει κατὰ τὴν ἀνάγνωση τῶν ἐπιστολῶν.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Οἱ παρακάτω τίτλοι περιλαμβάνονται στοὺς τόμους Γ' καὶ Δ' τῆς Ἀλληλογραφίας τοῦ Κοραῆ. Οἱ ἀριθμοὶ μέσα σὲ ἀγκύλες δηλώνουν : ὁ πρῶτος τὸν ἀριθμὸ τῆς ἐπιστολῆς καὶ ὁ δεῦτερος τὴ σελίδα. Μὲ ἀστερίσκο σημειώνονται οἱ τίτλοι τῶν βιβλίων, τῶν ὁποίων πραγματοποιήθηκε ἡ ἀποστολὴ. Ὅσων συγγραμμάτων δὲν διευκρινίζονται ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος ἐκδόσεως, δηλώνεται μέσα σὲ παρένθεση, ἀνάλογα, ἡ α' ἐκδοσις ἢ προκει-μένου γιὰ ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις, ἡ τελευταία.

1813

1. *Thesaurus graecae linguae ab H. Stephano constructus* (Genevae, 1572 - 73, 6 vol.) [578/268 - 269, 580/272]

Ὁ Κοραῆς παρατηρεῖ ὅτι ἐπειδὴ τὸ βιβλίον εἶναι σπανιότατο καὶ ἡ τιμὴ του συνε-χῶς ἀυξάνει, ἐνδεχόμενη διπλαγορασίαν δὲν ἐνοχλεῖ. Συνιστᾷ νὰ ἀγορασθεῖ στὴ Βιέννη.

15. ὁ.π., ἐπιστ. ἀριθμ. 740, σ. 34.

16. ὁ.π., ἐπιστ. ἀριθμ. 588, σ. 287.

17. ὁ.π., ἐπιστ. ἀριθμ. 712, 723.

2. *Stephanus Byzantinus, De urbibus (gr. et lat.) quem primus Th. Pinedo Latii...*
Amstelod., 1678 καὶ éd. Abr. Berkelius, Lugduni - Batavorum, 1688 [580/272]
3. *Lncae Holstenii, Notae et castigationes posthumae in Stephanum Byzantium...*, Lugd. Batavorum, 1684 [580/272, 600/311]
Συνιστᾷ τὴν ἀγορὰ καὶ τῶν δύο ἐκδόσεων τοῦ Στεφάνου, καθὼς καὶ τὶς σημειώσεις τοῦ Holstein ὡς «ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα». Τονίζει στὸν Βασιλεῖο τὴν ἀνάγκη ἐπιμονῆς στὴν ἀναζήτησι καὶ εὑρεσι παρομοίων ἐκδόσεων.
4. *Sophocle, Tragoediae septeur... fragmenta ex editione Brunckia* (dern. éd. Oxonii, 1809, 2 vol.) [578/269, 580/272]
5. *Epicteti, Dissertatorum ab Arriano digestarum libri IV*, éd. Schweighaeuser, Lipsiae, 1799 - 1800, 5 tom. en 6 vol. [578/269, 580/272]
6. *Polybius, Historiarum...*
éd. Schweighaeuser, Lipsiae 1789 - 1795, 9 tom. [580/272]
7. *Animadversiones in Athenaei Deipnosophistes post. I. Casaubonum conscripsit Joh. Schweighaeuser*, Argentorati 1801 - 1807, 9 vol. καὶ *Athénée de Naucrète, Δειπνοσοφισταί*, Argentorati, 1801 - 1805, 5 vol. [580/272].
- 8*. *Les vies des plus illustres philosophes de l'Antiquité... de Dio-gène Laërce.*
(dern. éd. Paris, 1796) [580/272, 588/287]
- 9*. *Scapoula (Joan.), Lexicon greco - latinum...* (1er éd. 1580) [580/272, 588/277]
Ἐπειδὴ εἶναι σπανιότατο καὶ ἀκριβὸ βιβλίο μπορεῖ νὰ ἀγορασθεῖ σὲ δύο ἀντίτυπα.
- 10*. *Plutarchi, Moralia...*
éd. Wyttenbach, Oxonii, 1795 - 1830, 8 tom. en 9 vol. [580/271, 712/511]
Στέλλονται οἱ 6 τόμοι ποὺ εἶχαν ἐκδοθεῖ μέχρι τὸ 1813.
11. *Λεξικὸ Σοῦδα* [580/272]
Συμφέρεῖ νὰ διπλαγορασθεῖ ὡς σπάνιο καὶ ἀκριβὸ βιβλίο.
12. *Ἐτυμολογικὸν Μικρὸν ex magno illo Sylburgii Eustathio...*
Londoni, 1654 [580/272]
Ὡς δυσεύρετο καὶ ἀκριβὸ μπορεῖ νὰ διπλαγορασθεῖ.
- 13*. *Dictionnaire grec - français composé sur l'ouvrage intitulé Thesaurus... de H. Etienne... par J. Planche* [588/287]
- 14*. *Histoire des animaux d'Aristote avec la traduction française, par M. Camus*, Paris, 1783, 2 vol. [588/287]

15*. Philostrati, Heroica [588/287]

Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴν ἐκδόση τοῦ 1806 στὸ Παρίσι.

16*. Laur. Lydus Philadelphinus, De magistratibus reipublicae romanae libri tres [588/287]

Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴν ἐκδόση τοῦ 1812 στὸ Παρίσι.

17*. Xénophon, Du commandement de la cavalerie et de l'équitation, Paris (s.d.) [588/287]

Δῶρο τοῦ Courier.

18*. Histoire Naturelle générale... par Buffon...

Paris 1808, 77 vol. [588/287]

19*. Suicerus, Thesaurus ecclesiasticus... , 2 vol. [588/286 - 287]

Διευκρινίζει ὅτι τὸ ἀγόρασε «ὡς βιβλίον πρῶτον μὲν ἀναγκαῖον, ἔπειτα καὶ εὐθυνότατον». Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴν ἐκδόση : Trajecti-ad-Rhenum, 1746.

20*. Exposition d'une méthode pour construire les équitations... par M. de Prony, Paris, F. Didot, 1791 [588/287]

21*. Histoire des premiers temps de la Grèce... par M. Clavier, Paris, 1809, 2 vol. [588/287]

Δῶρο τοῦ Clavier.

22*. Bibliothèque d'Appolodore l' Athénien - Trad. nouvelle avec le texte grec de E. Clavier, 1805, 2 vol. [588/287]

Δῶρο τοῦ Clavier.

23*. Ἀπολογία Σωκράτους κατὰ Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα. Apologie de Socrate... , trad. franç., Thurot, Paris, 1806 [588/287]

Δῶρο τοῦ Thurot.

24*. Euripide, Les Phéniciennes... par Thurot, Paris, 1813 [588/287]

Δῶρο τοῦ Thurot.

25*. Γραμματικῆς Γενικῆς μετάφρασις γαλλικὴ ἀπὸ τὸ ἀγγλικόν, ἀπὸ τὸν Thurot [588/287]

Δῶρο τοῦ Thurot.

26*. Ρητορικὴ, Νεοφύτου Βάμβα [588/287]

Δῶρο τοῦ Βάμβα.

27*. Βιογραφικὸ Λεξικὸ [589/288, 741/29, 762/42]

Πρόκειται γιὰ τό : *Biographie moderne ou Dictionnaire Biographique de tous les hommes... qui ont marqué la fin du XVIII s.*, Paris, 1806 - 1807, en 4 vol.

1814

28. Portus Aem., Dictionarium ionicum graecolatinum, Francofurti, 1603 καὶ Dictionarium doricum graecolatinum [600/311, 633/386, 674/444]

Μετὰ ἀπὸ ἀναζήτηση δύο ἐτῶν ὁ Κοραῆς πληροφορεῖ τὸν Βασιλεῖοι ὅτι βρῆκε καὶ ἀγόρασε μόνον τὸ *Δωρικὸ λεξικόν*.

29. *Οἰκονομία Ἱπποκράτους* τοῦ Foelsius [600/311, 674/444]
- 30*. *Index vocabularum in Homeri Iliade atque Odyssea... par W. Seber* [600/311, 633/386, 674/44]
- Ὁ Κοραῖς τὸ θεωρεῖ «ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον». Ἀγοράσθηκε στὰ τέλη τοῦ 1815.
31. *Apuleius L., Opera omnia...* (Lugd. Batav., 1786 - 1823, 3 vol.) [616/340]
- 32*. *Encyclopédie* [616/340]
- 33*. *Experiences sur la digestion dans l'homme... par A. de Montègre*, Paris, le Normant, 1814 [623/358]
- Ἄνθρω τοῦ Montègre.
- 34*. *Σοφοκλῆς* [623/358]
- Ἄνθρω τοῦ Βάμβα.
- 35*. *Procli in Platonis thelogiam... accessit Marini libellis de vita Procli* [623/358]
- Ἄνθρω τοῦ Boissonade.

1815

36. *Herodotus libri novem... Valckenarii notas adjecit P. Wesselingius*, Amstelod., 1763 [580/272, 674/444, 675/447]
37. *Herodotus libri novem... notas criticas adjecit G.H. Schaefer*, Lipsiae, 1800 - 1802 [674/444, 675/447]
- Ἀρχικά ὁ Κοραῖς θεωρεῖ ἀπαραίτητες καὶ τὶς δύο ἐκδόσεις τοῦ Ἡροδότου ἀργότερα συμβουλεύει τὸν Βασιλεῖον νὰ προμηθευθεῖ μόνον τὴν ἐκδοση τοῦ Schaefer.
38. *Διοσκορίδης*, ἔκδ. 1598 /674/444]
- Χωρὶς καμμία ἄλλη διευκρίνιση.
- 39*. *Φοίνισσες Εὐριπίδου*, ἔκδ. Walckenaer [674/444]

1816

40. *Academia Caesarea nature curiosorum*, 1670 - 1783, 49 vol. (Νυρεμβέργης) [692/468]
41. *Acta eruditorum*, 120 vol. (Λειψίας) [692/469, 698/482]
42. *Histoire de l'Academie royale des sciences et belles lettres de Berlin* [692/468]
43. *Πρακτικά Ἀκαδημίας Πετρονπόλεως* [692/468, 700/487 - 88]
- 44*. *Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας (Παρισίων)*, 50 τόμοι [692/468, 694/473]
45. *Histoire et Mémoires de l'Academie des Sciences, 1666 - 1790*, 164 vol. *Histoire et Mémoires de l'Academie 1699 - 1790*, 94 vol.

Tables astronomiques de la Hire, 1702, 1 vol.

Grandeur de la Terre suite de 1718, 1720, 1 vol.

Géometrie de l'infini suite de 1727, 1 vol.

Traité de l'aurore boréale, 1731, 1 vol. [622/468, 700/487, 707/496]

46*. Ὑπομνήματα Πανεπιστημίου (Παρισίων), 23 τόμοι [694/473]

47*. *Notices et extraits des manuscrits de l'Université* [694/473]

48. *Commentarii Societatis regiae Scientiarum*, Γοττγίης, 1751 - 54, 4 vol.

Novi Commentarii, 1769 - 77, 8 vol.

Commentationes, 1778 - 94, 17 vol.

Hollmanni Commentationes, 2 vol.

Michaelis Syntagme, 1 vol.

Michaelis Commentationes, 1 vol. [698/483]

49. *Mémoires de l'Academie de Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*, 2e éd. 1780 - 88, *Nouveaux Mémoires*, 6 vol., 1788 [698/482]

50. *Mémoires de l'Académie des sciences de Turin*, 1786 - 1811, 14 vol. [698/482]

51. *Miscellanea Philosophico-mathematica societatis Taurinensis*, 1759, 5 vol. [698/482]

52. *De Bononiensi Scientiarum instituto atque Academia commentarii*, Bononiae 1731 - 91, 10 vol. [700/488]

53. *Vocabulario degli Academici dello Grusca* [700/488]

54. *Bibliothèque Britannique* [692/468]

55*. *Journal d'éducation* [698/473, 723/535]

Τὶς συλλογὲς τῶν *Πρακτικῶν* καὶ *Ὑπομνημάτων* Πανεπιστημίων καὶ Ἀκαδημιῶν κρίνει ὁ Κοραῖς ἀπαραίτητες γιὰ μιὰ δημόσια βιβλιοθήκη. Ἡ δυσκολία ὅμως, ὅπως παρατηρεῖ, ἔγκειται στὸ ὅτι δύσκολα οἱ σειρὲς αὐτὲς εὐρίσκονται στὸ ἐμπόριο πλήρεις. Ἡ δυνατότητα νὰ ἀγοράζονται ἀτελεῖς καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ συμπληρωθοῦν μὲ μελλοντικὲς ἀγορὲς —ἐφόσον ἡ τιμὴ τὸ ἐπιτρέπει— πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποκλεισθεῖ στὴν περίπτωση τῆς Χίου. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ «ἡ Χία μας βιβλιοθήκη ἀπὸ τὸ νὰ ἦναι ἀληθῶς ἀξία τοῦ ὀνόματος ΔΗΜΟΣΙΟΣ ἀπέχει ἀκόμη πολλοὺς παρασάγγας» καὶ καλὸ εἶναι νὰ ἐξοπλιζέται μὲ πλήρεις σειρὲς.

56*. *Essai politique sur le royaume de la Nouvelle Espagne par A. Humbolt*, Paris, 1811 [698/473]

Δῶρο τοῦ Humbolt.

57. *Herodote d'Halicarnasse...*, Argentorati et Parisiis, 1816, 6 vol. [700/489, 752/43]

Δῶρο τοῦ Schweighäuser.

58. *Homerus ἐρωταζων...* Z. Bogan, Oxoniae, 1658 [707/497]

59*. *Traité de l'arrangement des mots, traduit du grec de Denys d'Alicarnasse... par l'abbé Batteaux*, Paris, 1788 [707/496]

60. *Rosenmüller, Scholia in Novum Testamentum*, (dern. éd. Nocimbergae, 1815) [707/497, 723/533]

61. *Rosenmüller, Scholia in Vetus Testamentum*, (dern. éd. Lipsiae, 1795 - 98) [707/497, 723/533]

‘Ο Κοραΐς συνοδεύει τὴν ἀποστολὴ τῶν *Σχολίων* στὴν Π. καὶ Ν. Διαθήκῃ μὲ τὴν ἐξῆς παρατήρησι: «Ἐμπόδιζε ὅσον δύνασαι, φίλε μου, τὰς μελετωμένας ἐκδόσεις σχολιασμῶν εἰς ψαλμούς, κανόνες καὶ ἄλλα τοιαῦτα... Εἶναι διπλῇ ζημία διὰ τὸ ταλαίπωρον γένος· καὶ τῶν ἀργυρίων τὰ ὅποια ἐμποροῦν νὰ χρησιμεύσωσι εἰς ὠφελιμώτερα ἄλλα· καὶ τῶν κεφαλῶν, τῶν ὁποίων ἀργοποροῦσι τὸν φωτισμὸν αἱ τοιαῦται μωρολογίαι. Διὰ τοῦτο ἔβαλα εἰς τὸν κατάλογόν σου τοῦ Rosenmüller τὰ *Εἰς τὴν Παλαιάν καὶ Νέαν Διαθήκην Σχόλια* μήπως τὰ καμηλαυκία μας, ἂν ἦναι εἰς κατάστασιν νὰ τ’ ἀναγνώσωσι, ἔλθωσιν εἰς αἴσθησιν τῆς ἀληθοῦς μεθόδου τῶν σχολιασμῶν».

62*. *Λεξικὸ Φυσικῆς Ἱστορίας* [712/508, 727/4, 752/43, 762/63]

Δὲν διευκρινίζεται ἂν πρόκειται γιὰ τὸ : *Nouveau Dictionnaire d'histoire naturelle...*, 2e éd., Paris, 1816-19, 36 vol. ἢ τὸ *Dictionnaire des sciences naturelles...*, Paris, 1816-30, 60 vol.

63. *Virgilius Mano... Heyne*, Lipsiae, 1800, 6 vol. [723/533]

64. *Polus M., Synopsis criticorum...*, Francort, 1694 [723/533]

65. *Biblia sacra polyglotta*, τοῦ Walton, Londini, 1657 - 69, 6 vol. [723/533]

66. 12 παγκόσμιοι χάρτες καὶ 1 χάρτης τῆς Εὐρώπης [727/5, 730/11].

Στὸ σύνολο τῶν 66 τίτλων οἱ 34 (ποσοστὸ 52%) ἀφοροῦν ἐκδόσεις ἔργων ἀρχαίων ἐλλήνων καὶ λατίνων κλασσικῶν συγγραφέων, σχολιαστῶν καὶ λεξικογράφων· ἰδιαίτερη πυκνότητα ἐμφανίζουν τὸ 1813 (21 στοὺς 27 ἀναφερόμενους τίτλους), τὸ 1814 (5 τίτλοι σὲ σύνολο 8) καὶ τὸ 1815 (καὶ οἱ 4 ἀναφερόμενοι τίτλοι). Τὸ 1816, ἀντίθετα, οἱ τίτλοι κλασσικῶν ἔργων εἶναι μόνον 5 σὲ σύνολο 26, ἐνῶ κυριαρχοῦν τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ συγγράμματα. Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ μικρὸς ἀριθμὸς (3 συνολικὰ) θεολογικῶν συγγραμμάτων καὶ ἀξιοπρόσεκτη ἢ ἀντιπροσώπευση τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν μὲ 4 μόνον τίτλους.

Οἱ ἐπιλογές τοῦ Κοραΐ ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῶν βιβλίων ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὸν χαρακτήρα τῆς ἰδίας τῆς βιβλιοθήκης καὶ ἀπὸ τὴ χρονικὴ στιγμὴ. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ ἀπόφαση τῶν Χίων ἡ βιβλιοθήκη τοῦ νησιοῦ θὰ ἦταν δημόσια. Οἱ κλασσικοὶ συγγραφεῖς καὶ τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ συγγράμματα ἀποτελοῦν τὴν ἀπαραίτητη ὑπόδομή. Αὐτὸ τὸ τονίζει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κοραΐς, συνοδεύοντας τοὺς τίτλους πολλῶν ἔργων μὲ τὴ φράση : «ἀπολύτως ἀναγκαῖον διὰ δημόσιον βιβλιοθήκην», συχνὰ μάλιστα μὲ κάποια

διάθεση ἐλαφρῆς εἰρωνείας καὶ ἀστεϊσμοῦ: «τοιαῦτα συλλογαί[...] εἶναι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὰς ὀνομαζομένας ἢ κομπαζομένας Δημοσίας Βιβλιοθήκας». Συχνότατα πληροφορεῖ τὸν Βασιλεῖον γιὰ τὶς τιμὲς τῶν βιβλίων στὸ Παρίσι καὶ τὸν συμβουλεῖ, ἀφοῦ τὶς συγκρίνει μὲ ἐκείνες τῶν βιβλιοπωλῶν διαφόρων πόλεων, νὰ προτιμήσει τὶς πλέον συμφέρουσες. Ὅντας ἐνήμερος γιὰ τὴν ἐκδοτικὴ κίνηση σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη κατευθύνει τὸν Βασιλεῖον ὑποδεικνύοντάς του ποῦ καὶ πῶς πρέπει νὰ ἀναζητήσει τὴν κάθε ἐκδοση. Ὅσο γιὰ τὶς διπλαγορασίες, γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ Βασιλεῖον ἀνησυχεῖ ἰδιαίτερα, ὁ Κοραῆς πιστεύει ὅτι εἶναι σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀναπόφευκτες. Ἐξάλλου «εἰς βιβλιοθήκην δημόσιον, ὡς πρέπει νὰ τὴν κάμωσι, διπλοῦν, ἢ καὶ τριπλοῦν βιβλίον τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως δὲν εἶναι ἐλάττωμα[...] Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι οἱ Χιοὶ τοιαῦτα ἀκόμη δὲν καταλαμβάνουσι. Μ' ὅλον τοῦτο ἡ ἄγνοιά των δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίξῃ τὸ ἔργον σου», τὸν καθησυχάζει.¹⁸

Γιὰ τὶς ἀποστολὲς τόμων τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης» οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς παρέχει ἡ ἀλληλογραφία εἶναι ἐλλιπεῖς: ἔξι ἀντίτυπα τῆς ἐκδοσης τοῦ Ἱεροκλῆ¹⁹ καὶ ἰσάριθμα τοῦ Ὀμήρου²⁰ γιὰ τὴ σχολὴ τῆς Χίου, ἄγνωστος ἀριθμὸς ἀντιτύπων τῶν ἰδίων ἐκδόσεων καὶ τῆς ἐκδοσης τοῦ Ξενοκράτη²¹ γιὰ τὸ βιβλιοπωλεῖο τοῦ νησιοῦ,²² 150 ἀντίτυπα τοῦ 2ου τόμου τοῦ Στράβωνα,²³ 200 τῆς ἐκδοσης τῶν ἔργων τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου²⁴ καὶ 200 τῆς ἐκδοσης τοῦ Ἱπποκράτη καὶ Γαληνοῦ.²⁵ Μποροῦμε ὅμως νὰ θεωρήσουμε ὡς βέβαιο ὅτι ἕνας ἀριθμὸς ἀντιτύπων ποὺ ἀποστέλλονταν στὶς ἑλληνικὲς παροικίες τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ὁποίων δὲν διευκρινίζεται ὁ τελικὸς προορισμός, ἔφθαναν καὶ στὴ Χίο.

Σὲ ἕνα ἰδιόγραφο ἡμερολόγιο ἀποστολῶν²⁶ τοῦ ἰδίου τοῦ Κοραῆ ποὺ περιέχει ἀποστολὲς τόμων τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης» πρὸς τὴ Χίο, Κυδωνίες, Σμύρνη καὶ Κων/πολὴ κατὰ τὰ ἔτη 1816 - 1819, ὅσον ἀφορᾷ τὴ Χίο καὶ τὰ ἔτη 1816 καὶ 1817 —χρονικὸ ὄριο τῆς ἀλληλογραφίας Κοραῆ -

18. *δ.π.*, ἐπιστ. ἀριθμ. 578, σ. 268.

19. *Ἱεροκλέους (Ἀστείου)*, Παρίσι 1812, ἐκδ. Κοραῆ.

20. *Ὀμήρου Ἰλιάς, Παρυσία Α'*, Παρίσι 1811, ἐκδ. Κοραῆ.

21. *Ξενοκράτους καὶ Γαληνοῦ «Περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρων τροφῆς»*, Παρίσι 1814, τ. Γ' *Παρέργων τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*.

22. Μ. Γεδεών, *δ.π.*, σ. 383, καὶ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, *Ἀλληλογραφία*, ἐπιστ. ἀρ. 637.

23. *Στράβωνος «Γεωγραφικῶν βιβλία ἑπτακαίδεκα»*, τ. Β'-Γ', Παρίσι 1817, τ. Γ'-ΙΑ' τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*.

24. *Μάρκου Ἀντωνίνου αὐτοκράτορος τῶν «Εἰς ἑαυτὸν» βιβλία IB'*, Παρίσι 1816, τ. Δ' *Παρέργων τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*.

25. *Ἱπποκράτους «Τὸ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων»*[...] *ᾧ προσετέθη*[...] *καὶ τὸ τοῦ Γαληνοῦ «Ὅτι ἀριστος ἱατρός καὶ φιλόσοφος»*, Παρίσι 1816.

26. Εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμ. 282 χειρόγραφο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Χίου, βλ. Στ. Καββάδας, *δ.π.*, σ. 125, ἀριθμ. 284= 282. Μοῦ τὸ ὑπέδειξε ὁ κ. Φίλιππος Ἡλιού.

Βασιλείου και τῆς μελέτης αὐτῆς—, ἡ διακίνηση γίνεται μέσω τῶν ἰδίων προσώπων καὶ πόλεων ποὺ γνωρίζουμε καὶ ἀπὸ τὶς ἐπιστολές. Οἱ ἀποστολές πρὸς Βασιλείου τὸ 1816 εἶναι οἱ ἴδιες μὲ τὶς γνωστὲς ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία, ἂν καὶ στὸν κατάλογο εἶναι λεπτομερέστερες. Τὸ 1817 ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀντιτύπων τοῦ 3ου τόμου τῶν «Γεωγραφικῶν» τοῦ Στράβωνα δὲν ἀναφέρεται κὰν στὶς ἐπιστολές. Καὶ ἀπὸ τὶς ἀποστολές πρὸς ἄλλους παραλήπτες—πλὴν τοῦ Βασιλείου—τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1816 καὶ τὸν Φεβρουάριο, Ἀπρίλιο καὶ Ὀκτώβριο τοῦ 1817, οἱ γνωστὲς ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία εἶναι μόνον οἱ δύο πρῶτες.²⁷

Οἱ πληροφορίες ποὺ ἔχουμε καὶ ἀπὸ τὶς δύο παραπάνω πηγές—τὴν ἀλληλογραφία καὶ τὸ ἡμερολόγιο ἀποστολῶν—συνδυαζόμενες μεταξύ τους μᾶς δίνουν μιὰ ἱκανοποιητικὴ εἰκόνα γιὰ τὴν κίνηση τῶν κοραϊκῶν ἐκδόσεων στὴ Χίο κατὰ τὰ ἔτη 1816 καὶ 1817. Τοῦτο δὲν συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωση τῶν ἄλλων πόλεων, ὅπου τὰ ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὸ εὔρος τῆς διάδοσης τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης» καὶ τῶν «Παρέργων» τῆς πληθαίνουν.

Ἡ περίπτωση τῆς Χίου εἶναι ἡ μόνη σὲ σχέση μὲ τὸν ὑπόλοιπο ἑλλαδικὸ χῶρο, ὅπου ἡ διακίνηση τοῦ βιβλίου μπορεῖ νὰ παρακολουθηθεῖ μέσα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία Κοραῆ - Βασιλείου²⁸ μὲ μία ἀφθονία πληροφοριῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλες βέβαια τὶς ἐπιφυλάξεις ποὺ δημιουργεῖ ἡ χρῆση μιᾶς μόνον πηγῆς.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΠΑΛΤΑ

27. Ἀδαμάντιος Κοραῆς, *Ἀλληλογραφία*, Γ', ἐπιστ. ἀριθμ. 717.

28. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλ. Βασιλείου τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1818 στὴν Τεργέστη, ὅπου εἶχε διορισθεῖ πρόξενος τῆς Ὁθωμανικῆς Πύλης, στέρησε τὸν Κοραῆ ἀπὸ τὴ φιλία του καὶ τὴν πολύτιμη βοήθειά του. Τὴ θέση του πῆρε ὁ Ἰάκωβος Ρώτας (ἐπιστ. 768) καὶ οἱ ἀποστολές βιβλίων στὴ Χίο γίνονταν πλέον μὲ τὴ δική του φροντίδα. Σχετικὲς πληροφορίες περιέχονται στὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Κοραῆ.